

IN DE SERIE:
GROTE ORKESTEN I

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

15 NOVEMBER 2025 | 14.15-16.10 UUR

Van 'Requiem' tot 'Pastorale'

Radio Filharmonisch Orkest

Andrew Manze dirigent

Johan Dalene viool

Elisabeth Hetherington sopraan

Benjamin Britten 1913-1976

Sinfonia da requiem opus 20 1940

voor orkest

Lacrymosa (Andante ben miserato)

Dies irae (Allegro con fuoco)

Requiem aeternam (Andante molto tranquillo)

Thomas Adès 1971

Concentric paths opus 23 2005

voor viool en orkest

Rings

Paths

Rounds

pauze

Ralph Vaughan Williams 1872-1958

Derde symfonie 'Pastorale' 1921

voor orkest en hoge stem

Molto moderato

Lento moderato

Moderato pesante - Presto

Lento – Moderato maestoso

69

In de Spiegel:
toelichting
Camiel Jansen
Spiegelzaal
13.40-14.05 u

Van 'Requiem' tot 'Pastorale'

In de ZaterdagMatinee van 11 oktober jl. klonk het 'vriendelijke' *Requiem* van Maurice Duruflé. Het begon zijn leven als een werk voor het Vichy-regime in Frankrijk, maar werd pas in 1947 voltooid en is in niets verbonden met de fascistoïde opdrachtgever van toen. Vandaag: het eerste stuk dat Ralph Vaughan Williams na 1914-1918 voltooide – een niet geheel wolkenloze pastorale. En: de *Sinfonia da requiem* van Benjamin Britten. Tijdens WO II betaald door de Japanse overheid, maar gecancelld...

Britten – Sinfonia da requiem

Beethovens *Vijfde symfonie*, Brahms' *Eerste* – sommige dramatische openingen vergeet je nooit meer. Het begin van de *Sinfonia da requiem* van Benjamin Britten is er ook zo een. Pauken zoals bij Brahms (even), de dreigende secunde-beweging waarmee John Williams ruim drie decennia na Britten Steven Spielbergs *Jaws* tot een spannende speelfilm maakte...

Binnen de tijdsspanne van twintig minuten evoceert Britten een onwaarschijnlijk veelomvattende wereld. Een mahleriaanse doodstrom en begrafenismars van het openingsdeel. Een angst-aanjagende (volgens Brittens eigen beschrijving) 'dans met de dood' in het *Dies irae* (dag des toorns). En een ongemakkelijke – maar soms als extatisch omschreven – rust van het *Requiem aeternam* (rust in eeuwigheid). De 27-jarige componist bewees zich hier als een reeds volkomen dramaticus. Op fabelachtige wijze formuleerde hij een eigentijds antwoord op Mahlers symfonische vormen van een halve eeuw eerder waarin, zo schreef Britten in 1942, 'iedere ontwikkeling je verrast en toch als onvermijdelijk klinkt'. Overigens zou hij nog voor het eind van de oorlog zijn eerste opera, *Peter Grimes* voltooien (21 maart in de Matinee).

Geld voor zijn 'symfonie als een requiem' ontving Britten uit Japan, dat via de British Council for Cultural Relations with Other Countries had gevraagd om een eerbetoon aan het 2600-jarige keizerrijk. Wat Britten inleverde was echter een stuk met een dubbele betekenis. De onuitputtelijke pacifist schreef een *in memoriam* voor zijn ouders die in de jaren dertig waren overleden en reageerde bovendien op de steeds dreigender om zich heen grijpende

oorlog. Woedend legden de Japanners het anti-oorlogstuk, waarmee Britten achteraf beschouwd een voorschot nam op zijn veel grotere *War requiem* (1961), terzijde. Officieel omdat er te weinig repetitietijd was, maar feitelijk uit verbolgenheid over de christelijke connotaties en het gebrek aan jubelstemming.

Adès – Concentric paths

Benjamin Britten verstond de kunst, zelfs de meest complexe muzikale gedachtegangen navolgbaar te houden. Zonder dat als iets 'typisch Brits' te verklaren: vijf composities van Thomas Adès, componist, pianist en dirigent, werden in 2017 door het Italiaanse *Classic Voice* genoemd als 'top' van de muziek sinds 2000, naast werken van Georg Friedrich Haas (DU), Salvatore Sciarrino (IT), Enno Poppe (DU), Kaija Saariaho (FI), Wolfgang Rihm (DU), Michel van der Aa (NL), Tristan Murail (FR) en Hans Abrahamsen (DK). Stuk voor stuk geen componisten van 'gemakkelijke', maar wel van hoorbaar welgeproportioneerde muziek: je hoeft niet te begrijpen wat er gebeurt, toch is het voelbaar 'goed'.

De Brit Adès (*1971) componeerde soloconcerten, kamermuziek en drie opera's; die laatste waren te zien in Covent Garden, de MET, bij de Salzburger Festspiele, in de Opéra Bastille, de Wiener Staatsoper en La Scala. Hij is ook een duizelingwekkend goede pianist; hij studeerde vanaf eind jaren negentig, eigenwijs, piano en kamermuziek bij György Kurtág. Hij dirigeert de toporkesten van de wereld én was artistiek leider van onder andere het door Benjamin Britten opgerichte Aldeburgh Festival (1999-2008).

Concentric paths is Adès' eerste soloconcert. Anthony Marwood speelde in 2005 de première, met de componist op de bok. Hij hield *Concentric paths* op zijn repertoire, en veel grote violisten verdiepten zich daarna in het stuk. Alleen al dit seizoen staat het op het programma met Ilya Gringolts, Tami Pohjola, Augustin Hadelich, Johan Dalene en Christian Tetzlaff, en eerdere seizoenen waren er ook honderden uitvoeringen door onder anderen Leila Josefowicz, Pekka Kuusisto, Daniel Pioro en Carolin Widmann.

Adès vergt veel van de solist. In het openingsdeel al: uiterst hoge noten, ruim voorbij de toets van het instrument. Enorme sprongen

Benjamin Britten

Thomas Adès

in moordend tempo... Marwood herinnert zich hoe Adès hem vroeg of een lastige passage aan het slot van dit deel wel te doen was: 'Zo veel musici hebben in het verleden zo'n vraag met "nee" beantwoord, dus ik wist: over vijftig jaar, als iedereen het stuk speelt, wil ik niet die malloot geweest zijn die ooit beweerde dat het absoluut onmogelijk zou zijn.' (Brahms' *Vioolconcert* was ook ooit onspeelbaar, toch?) En dirigent Simon Rattle verklaarde: 'Hoe hersenkraakend, misselijkmakend moeilijk de muziek ook is, waar het om gaat: hoe beter je haar uitvoert, hoe dichter je [Adès'] geheel eigen visie benadert, en hoe prachtig het klinkt.'

Twee korte delen omvatten een veel omvangrijker middendeel. Tussen 'Rings', en 'Rounds' zijn ook de 'Paths' van dit tragere deel niet rechtlijnig. Volgens Adès bestaat ook dit deel uit 'twee grote en veel kleine, van elkaar onafhankelijke cycli die elkaar overlappen en op weg naar hun rustpunt soms heftig botsen'. Het slotdeel is enigszins dansant.

Net voor de slotmaten lijkt Adès even te verwijzen naar Britten's *Sinfonia da requiem*. Maar dat kan een kwestie van oorspinsels zijn.

Vaughan Williams – Derde symfonie

In gesprek met Frederike Berntsen, een van onze inleiders van In de Spiegel, vertelde Adès voor het blad *Preludium* van Het Concertgebouw (2022): 'Mijn collega's in het verleden zijn dezelfde problemen tegengekomen als ik: hoe begin je een stuk, hoe ga je verder, hoe eindig je? Ik vind het slim om goed te kijken naar hun oplossingen om zo zelf tot nieuwe inzichten te komen. Helemaal blanco beginnen is zinloos, dan maak je het jezelf heel moeilijk. Het is zelfs zeer onwaarschijnlijk dat je iets compleet nieuws bedenkt. We hebben een geschiedenis, die dragen we in ons mee.'

Als in Twente, omgeving Ootmarsum, de 'poaskearls' de boerderijen afgaan ter voorbereiding op het Paasfeest, zingen ze meerstemmig. Echt, gewoon in de keuken. Traditie. Niet zelden in (onbedoelde) parallelle kwarten of septiemen, dus helaas geen bron voor het radioprogramma *Onder de groene linde* (1957-1994) van Ate Doornbosch.

Iets soortgelijks vormde de aanzet tot één elementje uit de *Derde symfonie* van Ralph Vaughan Williams: een bugelspeler die tijdens de oefeningen consequent verkeerd intoneerde. Zie daar de oorsprong van de trompet-solo (en verderop: hoornsolo) in het tweede deel.

Ralph Vaughan Williams, op het eerste gezicht *every inch an Englishman*, leerde het vak deels bij Maurice Ravel in Frankrijk. In de Noord-Franse loopgraven, WO I, was hij als veertiger brandcarddrager geweest. In de opening van zijn *Vierde symfonie* (1931-1934) zou je de getraumatiseerde veteraan kunnen horen: die muziek is kil, schril en agressief – muziek van een held die geen held kon zijn? En zijn *Derde* uit 1921 dan, de *Pastorale*?

Op het eerste gezicht lijkt het een rimpelloze mijmering over een mooi Engeland dat verloren ging. Traditioneel en landelijk tot in het meest bucolische muzikale bosschage, de Britse laatromantiek in *ultima forma*. Tempi zijn overwegend rustig, op enkele maten in het slotdeel na. Vaughan Williams lijkt vooral nergens te hebben willen te imponeren.

Natuurlijk blijft het een kwestie van interpretatie, zoals elk verhaal bij welke muziek ook, maar: het schuurt soms. Bij aandachtige beluistering blijkt hoe de lieflijke maar ritmisch vrij complexe melodieën en de bijna glasachtige parallelle (Franse?) strijkersakkoorden keer op keer worden doorbroken door een onverwachte baslijn. De orkestratie is virtuoos, vol solopartijen en bijzondere verdubbelingen (zoals altviool en fluit in het tweede deel), er 'ontstaan' tal van kleine bijna-cansons – en steeds is weer een inzet of een akkoordopeenvolging onverwacht. *Lo and behold* het ogenschijnlijk minieme verschil tussen idylle en melancholie. Zelfs die elf-achtige – *sorry voor de spoiler!* – sopraansolo in het slotdeel is geen leeuwerik in de zomerlucht zoals in 1914, en evenmin een woordloze lofzang op de aloude Gouw uit Tolkiens Midden-aarde.

Ralph Vaughan Williams,
1915

De orkestratie is virtuoos, er 'ontstaan' tal van kleine bijna-cansons, en steeds is weer een inzet of een akkoordopeenvolging onverwacht

os

Uitvoerenden

Andrew Manze | dirigent

- chef NDR Radiophilharmonie Hannover (2014-2023)
- vaste gastdirigent Royal Liverpool Philharmonic Orchestra (sinds 2018) en Scottish Chamber Orchestra (sinds 2024)
- te gast bij het Koninklijk Concertgebouworkest, Rotterdams Philharmonisch, Mozarteum Orchester Salzburg, Londen, New York & Los Angeles Philharmonic
- Bayerische Staatsoper: *Dido and Aeneas* (Purcell) en *Erwartung* (Schönberg)
- studie klassieke talen Cambridge University, viool en directie, richtte zich ook op de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk (Academy of Ancient Music, the English Concert)

Johan Dalene | viool

- Zweeds-Noors, *2000, won Carl Nielsen-Concours 2019, Gramophone's Young Artist of the Year 2022
- eerder artist in residence Royal Philharmonic, Royal Liverpool Philharmonic, optredens Wigmore Hall Londen, Carnegie Hall en Verbier Festival (sinds 2021)
- mentoren: Janine Jansen, Leif Ove Andsnes & Gidon Kremer
- instrument: 'Duke of Cambridge' Stradivarius (1725), ter beschikbaar gesteld door Anders Sveaas' Charitable Foundation
- **Eerder in de Matinee** Mendelssohn *Vioolconcert* (2023)

Elisabeth Hetherington | sopraan

- Canadees-Nederlandse, Nederlandse Muziekprijs 2024
- achtergrond in moderne dans (o.a. LeineRoebana)
- Holland Opera: Judith in *Hertog Blauwbaards Burcht*, Susanna in *Divorce of Figaro*, Senta in *De Vliegende Hollander* en Cordelia in *King Lear*
- residentie November Music Festival 2024
- specialist originele uitspraak van het Elizabethaans Engels
- **Matinee 10 jan 2026** solo in *De Materie* (Louis Andriessen)

Radio Filharmonisch Orkest

- opgericht in 1945 door Albert van Raalte
 - treedt vooral op in de omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS Vrijdagconcert
 - chef-dirigent sinds 2019: Karina Canellakis
 - haar voorgangers o.a. Paul van Kempen, Bernard Haitink, Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart, Jaap van Zweden en Markus Stenz
 - vaste gastdirigent sinds 2023: Stéphane Denève
- radiofilharmonischorkest.nl

eerste viool

Joris van Rijn
Dimitar Tchernookov
Fred Gaasterland
Maria del Mar
Escarabajal Baaden-
huijsen
Alberto Facanha
Johnson
Mariska Godwaldt
Josje ter Haar
Julija Hartig
Masha Iakovleva
Kerstin Kendler
Pamela Kubik
Leonie Mensink
Pedja Milosavljevic
Gerrie Rodenhuis

altviool

Frank Brakkee
Huub Beckers
Arjan Wildschut
Sabine Duch
Marije Helder
Annemijn den Herder
Annemarie Konijnen-
burg
Joao Alvares Abreu
Javier Rodas Sanchez
Lotte de Vries

cello

Michael Stirling
Anton Istomin
Eveline Kraayenhof
Mirjam Bosma
Crit Coenegracht
Anneke Janssen
Ansried Plat
Rebecca Smit
Arjen Uittenbogaard

contrabas

Andres Vela
Servaas Jessen
Annika Pigorsch
Jim Schultz
Ella Stenstedt
Stephan Wienjusz
Maija Reinikainen

tweede viool

Casper Bleumers
Matthijs van der Wel
Sarah Loerkens
Esther de Bruijn
Dana Mihailescu
Renate van Riel
Alexander van den Tol
Nika Toskan
Eveline Trap
Nina de Waal
Iina Laasio
Maija Reinikainen

fluit

Francesco Gatti
Stefanie Van Gool
Maike Grobdenhaar

hobo

Aisling Casey
Yvonne Wolters
Gerard van Andel

klarinet

Frank van den Brink
Diede Brantjes
Sergio Hamerslag

fagot

Jos Lammerse
Hajime Konoe
Marlene Schwärzler

hoorn

Petra Botma-Zijlstra
Toine Martens
Frédéric Franssen
Margreet Mulder
Rebecca Grannetia
Martijn Appelo

trompet

Hessel Buma
Hans van Loenen
Raymond Rook

trombone

Niels Jacobs
Tomas Soares
Ferreira
Jelle Koertshuis

tuba

Bernard Beniers

Pauken

Paul Jussen

Slagwerk

Hans Zonderop
Mark Haeldermans
Vincent Cox
Esther Doornink
Jennifer Heins

harp

Marleen de Bakker
Marianne Smit

piano/celesta

Stephan Kiefer

saxofoon

Aukelien Kleinpenning

Volgende concerten

22 NOVEMBER 2025, 14.15 uur

Vintage **Brahms** met ensemble **Pygmalion**

Pygmalion

Raphaël Pichon dirigent

Stéphane Degout bariton

Brahms Warum ist das Licht gegeben

Brahms Vier ernste Gesänge

Brahms Geistliches Lied

Brahms Schicksalslied

Brahms Eerste symfonie

Brahms kende zijn klassieken! Ensemble Pygmalion en Raphaël Pichon werpen nieuw licht op zijn werk.

29 NOVEMBER 2025, 14.15 uur

Messiaens overrompelende **Turangalîla**

Radio Filharmonisch Orkest

Karina Canellakis dirigent

Cédric Tiberghien piano

Cynthia Millar ondes martenot

Messiaen Turangalîla-symphonie

De *Turangalîla-symphonie* is een belevenis. Het Radio Filharmonisch speelde de Nederlandse première in 1967 onder Jean Fournet. Vandaag dirigeert Karina Canellakis deze grootse liefdessymfonie.

Colofon

UITGAVE NTR Klassiek

TEKST, REDACTIE, OPMAAK

Onno Schoonderwoerd

FOTOGRAFIE Mats Bäcker, Marco Borggreve, Benjamin Ealovega, Vaughan Williams Foundation, NN

ART DIRECTION Norbert Croonenberg

DRUK Ten Herkel Grafisch Compleet

© 2025 NTR ZaterdagMatinee, Hilversum

Programmering en productie **NTR ZaterdagMatinee**

ARTISTIEK PROGRAMMEUR Frank Veenstra

CASTING CONSULTANT Christian Carlstedt

PRESENTATIE NTR ZATERDAGMATINEE, NPO

KLASSIEK Hans Haffmans

PRODUCTIE Dominique Slegers, Anita Wijnen

MARKETING & COMMUNICATIE Jorieke de

Fretes, Renske Homans, Mary Fan

Zandkamp

RADIOREDACTIE Myrthe van Dijk

HOOFDREDACTIE NTR KLASSIEK Makira Mual

EINDREDACTIE NTR KLASSIEK Jane van Laar

FINANCIËLE ADMINISTRATIE NTR & Stichting

Omroep Muziek